

STM 1971

Amalia Walin

Några anteckningar om en svensk konsertsångerska

Av Karin Ringenson

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Amalia Walin

Några anteckningar om en svensk konsertsångerska

Av Karin Ringenson

Hon var inte en storsångerska; hennes namn hörde inte till dem som länge levde kvar. Men hon var en på sin tid uppburen artist både i huvudstaden och i landsorten; hon var också medlem av Musikaliska akademien, vilket ju säger en del om hennes ställning i svenskt musikliv. Och hon var alltigenom äkta, en musiken hängiven själ.

Hon växte upp som en i en skara musikaliska syskon, dotter till musikdirektören och klockaren i Leksand, Daniel Magnus Walin (1788–1857). Hennes äldsta bror, Rudolf (1820–1868), var operasångare och uppbär en tid de stora barytonrollerna vid Stockholmsoperan tills sjukdom bröt hans bana. I ett brev från den gamle klockaren till sonen som då (1848) vistades i Paris för studier hos den berömde sångläraren Garcia, heter det: »Oscar [en annan son] säger det du saknas mycket i Stockholm och att ingen till nöjes kan fylla den luckan som står öppen efter dig. Jenny Lind skulle också hafva önskat din återkomst och yttrat till theaterdirektionen att du var en outhärlig person.»¹

Om Amalias utbildning har inga bestämda upplysningar stått mig till buds. Man vet att hennes far ägnade sig mycket åt sina barns musikaliska uppfostran. Säkerligen fick Amalia också hjälp av sin bror Rudolf, när denne återvänt från sin studieresa. Denne bror, som hon var mycket varmt fästad vid, blev mottagaren av de brev som främst tjänar till underlag för detta försök till levnadsbeskrivning.

Första gången vi möter Amalia Walin själv (hon var då 22 år) är i det redan nämnda brev som hennes far skrev till sonen Rudolf i Paris:

Ack, huru mycket din syster Amalia och din broder Alfred önska att vid din återkomst kunna få inhämta några goda råd i den nya Sångmetoden uti hvilken du nu tager sånglektioner. Efter läsningen af ditt bref, fälde din syster Amalia bittra tårar — förmodligen af medvetandet att tillfälle för alltid är henne beröfvat deri vinna någon undervisning.

Detta är ett gripande vittnesbörd om ungdomlig trängtan och besvikelse, kanske också om hur döttrarna alltid fick stå tillbaka för sina bröder. Hur mycket en sådan kunskapsträngtan och begåvad flicka kunde vara bunden till hem-

¹ I denna uppsats citerade brev förvaras hos fröken Karin Walin, Stockholm. Från tiden 1850–55 finns inga brev av Amalia Walins hand bevarade. Av breven från den följande tiden har somliga varit svåra att datera; hon skriver nämligen sällan ut året. Liknande gäller affischer och programblad, där några gånger inte heller konsertorten är angiven. Några brev har kunnat dateras endast genom att i ett av dem talas om att »concerten måste ändras på grund af konungens död». Konungen var Oscar I.

met och hemmets sysslor, när det inte fanns ekonomiska förutsättningar för en frigörelse och en ny vågsam livsväg, därom vittnar livligt hennes brev. Men de visar också att hon tidigt tog del i det musikliv som bjöds både i hemmet, där syskonen bildade en solokvartett eller trio,² och i Falun där det, som i så många landsortsstäder, särskilt stifts- och gymnasiestäder, fanns ett musiksällskap. Hur livlig och betydande den musikaliska verksamheten var redan på 1700-talet och hur den blomstrade alldeles särskilt på 1840–50-talen omvittnas i en opublicerad uppsats av Matts Arnberg, ett arbete som jag i det följande ofta kommer att referera till.³ Ett viktigt årtal i detta lokala musicerande var instiftandet år 1843 av »Musiksällskapet i Falun», som från första början omfattades med det största intresse av staden med dess omnejd. Herrgårdarnas och brukens ståndspersoner utgjorde en del av publiken och återfanns även bland sällskapets ledande personligheter och gynnare. Man måste beundra och kanske förundras över det stora antalet exekverande amatörer som möjliggjorde de många ytterst ambitiösa konsertprogrammen. Som ett exempel kan nämnas brukspatronen Munktell på Grycksbo, en av stiftarna. Han var ledamot av styrelsen, skicklig pianist och god musikkännare.⁴ En blick på programmen under 1840-talet visar att de upptog såväl instrumental- som vokalmusik, symfonier, kvartetter, oratorier. I det första av breven från Amalia till brodern Rudolf, skrivet 6 maj 1850, får man en livlig beskrivning av ett av de musikevenemang med vilka sällskapet uppbyggde sin stora och intresserade publik, av den roll hon däri spelade och vad den innebar för henne. Så här skriver hon till sin bror:

Från Falun skriver jag detta brev, emedan jag är inne för att vara med uti Fra Diavolo som vi ämna gifva den 12 och 14 maj. Jag har varit inne i staden 3 veckor för Piecens skull, så mamma stackare är väl så orolig öfver väfvarna som väntar på mig, ack, jag är nog så sjelf. Nu har vi blott åtta dagar till första spektaklet och ännu återstår mycket som inte går rätt bra. På repetitionerna [sic] i denna vecka måste göras mycket. Doktor Hallin blir alt en präktig Fra Diavolo, mamsell Berglöf Pamela och jag Zerlina, ack om jag ändå hade sett denna pies i Stockholm, skulle jag spela min roll med dubbelt intresse. Den är inte så litet fri i andra akten, men jag får utesluta så mycket jag behagar, så det blir att inte något kan göras anmärkning vid. En ganska näpen kostym håller på att göras åt mig, och på den hvilar till en del mitt hopp om att kunna återge denna roll, ty det har jag märkt, att när kostymen kommer på, blir man inspirerad.

Amalia var då 25 år, lång och välväxt, inte vacker, men att döma av porträtt ståtlig och med ett karaktärsfullt ansikte. Hon torde inte själv någonsin ha tänkt sig en bana som operasångerska, men nog drömde hon om att få ägna sig åt musiken trots alla de hinder som låg i vägen. Hon skriver om dem i samma brev:

Vet du Rudolf, jag funderar på att jag måste höra mig om att få komma bort till något hyggligt ställe, emedan vi äro alldeles för många hemma. Det kan omöjligt hinna till att betala skulder och kläda så många och långa flickor [systrarna var tre, två helt unga]. Jag

har mycket funderat på Bellanders i Köping [prosten B. var hennes morbror] men en sak är emot nemligen att de ej ega ett instrument och utan ett sådant skulle jag omöjligt trivas, ack nej, det vore inte tänkbart.

Men hon tycks kunna glömma sina bekymmer och vara ung och road av sällskapslivet i Falun. Den 1 maj var det »stor bal på Stora Magasinssalen», och på hennes namnsdag, Amaliadagen,

då vi hade repetition, hedrades jag med en skål från sällskapet och en obeskrifligt nätt och vacker vers skriven av major Born och som sjöngs av Doktor Hallin på melodin »Se dit åt klippans branter». Sedermera på afton samlades en dubbelkvartett utanför mitt fönster och sjöng många vackra kvartetter med Hallin och min Lorenzo i spetsen — Lorenzo heter min Fästman i Piecen. Spelas af en ung Klingvall med en ganska vacker röst.

Det »spektakel» Amalia här beskriver omnämns på följande sätt i Sällskapets annaler: »12 maj Söndag Sällskapsspektakel af Musiksällskapet hvarvid uppfördes Fra Diavolo, komisk opera i 3 akter af Scribe, musiken af Auber.» Föreställningen upprepades den 14 maj: »Fulla hus vid båda föreställningarna den fullkomligaste framgång.»⁵ Inga namn på de uppträdande finns angivna.

Om Amalia Walin medverkat vid tidigare eller efterföljande konserter i Falun kan man endast gissningsvis uttala sig om. En konsert av Rudolf Walin (»Artist vid Kongl. Operan i Stockholm») den 20 juli 1849⁶ upptar dels en duett ur operan Figaros bröllop av Mozart, »sj. af en musikalskarinna och Walin», dels »An Sylvia Romance af Schubert, sj. af en Musikalskarinna». Det är inte otroligt att denna musikalskarinna kan ha varit system Amalia. Hennes förtrogenhet med såväl Mozarts som Schuberts musik framträder i hennes repertoar som konsertsångerska. Huruvida hon medverkade i de två konserter som Rudolf Walin gav den 3 och 17 augusti 1851⁷ med en sopranaria ur Figaros bröllop, och en duett ur Martha, kan man ju bara framkasta ett antagande om.

År 1853 den 21 augusti annonserade slutligen Rudolf och Amalia Walin tillsammans en konsert i Christinæ kyrka med ett program som för Amalias del upptar både en aria ur Figaros bröllop och Ballade ur operan Kung Carls Jakt av Pacius, ett nummer som tycks ha vunnit publikens synnerliga gillande, ty det förekommer sedan ofta på Amalias konserter.⁸ Hon medverkar dessutom i duetter av Mozart och Donizetti och i en trio av Haydn, där även en »Amateur» ger »benäget biträde», som det så ofta heter i dessa gamla konsertprogram. Detta är det första av de många program, som jämför de båda syskonen som konsert-

⁵ Se Arnberg, a. a. s. 30 (Konsertförteckning).

⁶ Arnberg, a. a. s. 28 (Konsertfört.).

⁷ Arnberg, a. a. s. 32 (Konsertfört.).

⁸ Detta program är det första av inalles 19 programblad och affischer, som har ställts till mitt förfogande av fröken Karin Walin, sondotter till Rudolf Walin. Det tryckta programmaterialet (programblad och affischer) härrör från följande konserttillfällen: okänd ort 28.8.1853, Falun 21.8.1853, Stockholm 10.12.1856, 27.4.1857, 13.12.1858, 13.2 och 22.2.1859, 7.5.1859, 21.1.1860, 2.3.1861, 4.3.1865, 7.3.1868, Uppsala 16.5.1853, 1858 (datum okänt), 31.10.1859, Västerås 10.8.1867, Örebro 25.1 och 27.1.1854. Konserterna i Örebro har kunnat beläggas med ledning av ett omnämnande i Ny tidning för musik 1854: 10 (4.3), avd. »Underrättelser». Därtill kommer tre konserter i Helsingfors 10, 14 och 21.8.1852; uppgifter om de två första konserterna i Helsingfors har meddelats av Helsingfors Universitetsbibliotek.

² Bland Alfred Walins efterlämnade noter finns utskrivna solostämmorna i Haydns »Skapelsen» vilka syskonen brukade utföra.

³ Matts Arnberg, Musiken i Falun under trehundra år. Uppsala 1947 (Maskinskr.). Ex. vid Institutionen för musikvetenskap i Uppsala.

⁴ Släkterna Munktell och Walin var befryndade. Amalias mormor var född Munktell. Det kan ha spelat en viss roll för hennes införande i musiklivet i Falun.

givare. Att hon denna sommar för första gången, såvitt det varit mig möjligt att utröna, satt ut sitt eget namn jämte broderns, kan bero på att hon föregående sommar offentligt framträtt som solist vid två konserter som hennes bror och opera-sångaren Olof Strandberg och hans hustru operasångerskan Charlotta Strandberg m. fl. gav i Helsingfors.⁹ Hon sjöng vid den första konserten Aftonen av A. F. Lindblad, vid den andra en aria ur operan Puritanerna samt en komposition av Gunnar Wennerberg, Tösa på Svältera,¹⁰ en synnerligen burlesk visa »i vest-göta-mål», som överraskar i detta förnämliga sällskap av berömda arior, duetter och kvartetter. Denna visa är den första glimten av en genre, som skulle göra Amalia Walin berömd, nämligen folkvisor. Den ganska grovt komiska västgötavisan ger en föreställning om att skämtet och humorn inte var främmande för hennes konstnärstemperament. Mig beredde den en stor och glad överraskning. Jag trodde aldrig »faster Amalia» kunde vara skojig. Allt som berättades om henne var så allvarligt, men i hennes brev, det är sant, kan det glimta till en viss bister humor.

Hon och brodern fortsatte att om somrarna ge konserter i Falun, ganska naturligt eftersom föräldrahemmet fanns i Leksand. Den 27 augusti 1854 gav de båda »m. ben. bitr. af hrr am.» en konsert i Christinæ kyrka.¹¹ Ur programmet vill jag blott anteckna ett nummer: Trios av G. Wennerberg, »sj. af Amalia Walin, en am. och Rudolf Walin». En del av dessa trios är helt förtjusande och sjöngs mycket i familjerna Walin och Gagge.¹² Jag minns dem väl från min barndom. Slutligen ger Amalia ensam (m. ben. bitr.) en musiksoaré den 23 oktober 1855 med ett mycket vackert program. Det sista numret är »Romanser och Folkvisor». De återfinns i fortsättningen som en viktig del av hennes repertoar.

Från tiden 1850–54 finns inga brev av Amalias hand bevarade, men i början av 1855 talar några brev till brodern Rudolf om planerade konserter i Falun, Västerås och Uppsala. Amalia hade då redan på allvar börjat sin bana som konsertsångerska, och breven ger en god föreställning om hur besvärliga konsertresor i den svenska landsorten kunde vara och vilka ganska speciella hänsyn en sångerska hade att taga, t. ex. att före en konsert göra visiter hos ortens honoratiöres för att försäkra sig om deras välbevågenhet. Att skaffa ackompanjator, eventuellt någon eller några som »biträdde» med exempelvis kammarmusik eller i sångduetter, var också oftast konsertgivarens åliggande. För Amalia var det helt naturligt att som »biträdande» när det gällde duetter anlita någon av sina musikaliska bröder, Per Walin och Alfred Walin, den senare klockare i Leksand.

Så här ter sig Amalias planläggning av den blivande konsertresan vintern 1855:

Jag tänker skriva till Per [en äldre bror] och bedja honom skicka hit Programmet till min blivande Soire i Westerås som troligtvis blir den 29 eller 30 [januari]. Eftersom Distingsmarknaden ej börjar förr än den 6 februari, så tycker jag att ifrån Westerås jag borde resa till Uppsala. Jag gissar att Josephson [director musices i Uppsala] härom talat

vid dig men på vad sätt jag skall komma från Westerås och dit vet jag inte — det blir väl någon råd. I Westerås ämnar jag sjunga aria ur Skapelsen och aria ur Trollflöjten samt duetter med Per om han derpå går in, samt Den skeppsbrutne af Lindblad och Folkvisor. Pappa är så snäll och vill lemna mig penningar för min återresa. Ifrån Westerås och hit gick den till 19 och 24.

Ur ett följande brev heter det: »Jag har haft bref från Per, som lovat komma in till Westerås samt biträda mig med några nummer. Han råder mig att gifva en musikalisk matiné den 29, emedan han säger att de personer som rest in från landet för balen den 28 svårligen kunna dröja öfver mer än en natt, därför är det väl bäst att jag gör som han säger ehuru jag allsinte tycker om sådana matinéer.» Emellertid kan hon i ett senare brev berätta: »Min musikaliska matiné lyckades ganska väl. Jag hade omkring 120 personer.»

Till Uppsala kom hon med bondskjuts, »en hederlig karl med egen häst, lite dyrt». Hon ber Rudolf hjälpa henne med biljetterna till den förestående konserten i Uppsala: »Det är så krångligt. I Westerås försvann helt enkelt 20 biljetter för mig, och jag kan inte begripa på hvad sätt det tillgått.» Josephson hade telegraferat till Günther för att få hans medverkan vid en liten musikalisk tillställning som studenterna ordnat och som Amalia skall stanna över. Hon avslutar brevet med ett »Gud låte min concert lyckas i kväll».

Även hösten 1855 medförde en del konserter. I september ber Amalia sin bror annonsera hennes konsert och göra vad han kan för den. Det tyder på att den måste ha ägt rum i Stockholm där Rudolf var bosatt. Hon reser sedan tillbaka till Leksand, en lång och besvärlig resa efter häst. Det är ett av hennes stående bekymmer om hon för hela eller en del av resan skall kunna få göra sällskap med personer som ämnar sig uppåt Dalarna. Denna gång hade hon tur; tre personer skulle till Falun, och hon fick åka med en herr Åkerman som hade en egen trilla i vilken hon färdades »som en prinsessa» ända till Falun. Under sin hemmavaro dyker hon strax ner i de vanliga sysslorna, denna gång utökade med något mera ovanligt, nämligen »en stor koppypmning. Ej mindre än 100 som skola synas och som ympades förra lördagen, i dag blir det visst omkring 150 som skola vaccineras. Jag skall hjälpa Laura [den yngsta system] dermed.»¹³ Säg en sångerska i våra dagar som mellan två konsertturnéer skulle åtaga sig något dylikt! Amalia planerar nämligen en ny konsertresa som skulle omfatta Falun och Gävle. Men med konserten i Gävle är det många om och men. Koleran går i staden, och de gamla föräldrarna är oroliga. Dessutom »är det i Gevle så mycket musiknöjen och en teatertrupp ger dagligen representationer», att Amalia är rädd att hon inte skall få mycket folk på sin konsert. Trots allt blev det konserter både i Falun och Gävle; i den sistnämnda staden en publik på »186 personer, deribland 164 betalande. De voro mycket belättna hvarföre jag vill försöka gifva ännu en om måndag [den 30 oktober], man riskerar ju inte mycket, ty utgifterna äro inte stora.» Ett par av läroverkets lektorer jämte två andra herrar biträdde på konserten; de spelade två kvartetter av Haydn, och till arian ur Skapelsen var det både piano och kvartett som ackompanjerade. Ett »Fortepiano» fick hon efter många omständlig-

¹³ Arnberg, a. a. s. 112: Till en klockares åligganden hörde på den tiden att vaccinera socknens barn.

heter låna. »Ariorna ur Skapelsen och Wilhelm Tell samt folkvisorna voro mest omtyckta», står det som avslutning på Amalias berättelse om denna turné.

I ett av breven under hösten 1855 (8.10) står det några ord om att ännu ingenting hörts från Köpenhamn; »kanske blir det ingenting af». Vad saken gällde var ett engagemang som solist vid Musikforeningen under vårsäsongen 1856. Hon och brodern Rudolf hade under sommaren 1855 givit en konsert i en av Tivolis konsertsalar och därvid gjort en del danska bekantskaper, bl. a. tydligtvis med Gade, som var dirigent i Musikforeningen. Det var han som engagerade artister till de abonnerade konserterna. Amalia Walin blev nu en av dem.

I det följande är de kortfattade uppgifterna om personer och förhållanden som berör Amalia Walins vistelse i Köpenhamn vintern 1855–56 hämtade dels ur Angul Hammerichs Musikforeningens historie¹⁴ dels ur Dansk personbiografisk lexikon. Breven handlar om hennes engagemang i Musikforeningen men också om hennes erfarenheter av Köpenhamns musikliv och överhuvudtaget danskt umgängesliv på 1850-talet.

Den danska Musikforeningen, till vilken Amalia Walin engagerats, var en ärevärdig och mycket förnämlig institution. Den bildades 1836 med huvudsaklig inriktning på att utge av trycket *danska* kompositioner. Det var en utpräglat nationalistisk anda som inspirerade de delvis mycket unga upphovsmännen. Man fann emellertid snart att det för att vinna publicitet och ökat medlemsantal, vilket behövdes om det hela skulle gå ihop, var nödvändigt även med konsertverksamhet. Efter åtskilliga svårigheter, bl. a. kontroverser med operans ledning angående lokal, orkester och ev. operaartisters medverkan som solister, nådde man en överenskommelse att konserterna skulle få äga rum på Hoftheatret, att Det kgl. Kapel skulle få medverka liksom operaartister för solistuppträdanden. Av Amalia Walins brev får man veta att konserterna sedermera kom att hållas, de s. k. »små» i lilla Casinosalen, »de stora» i den stora Casinosalen. Ursprungligen var det meningen att man skulle ge 2 (ev. 3) »stora» konserter, 4 abonnerade symfonikonserter och 4 »quartettconserter» (kammarmusikonserter). Kören utgjordes övervägande av amatörer, till stor del Musikforeningens medlemmar. Till att börja med kunde endast herrar vara medlemmar. S. k. »Damebilletter» utdelades till kvinnliga släktingar, »Koner, Kjærester, Døtre, Søstre og Svigerinder». Men sedan en minoritet i sällskapet undrat varför inte också »Cousiner og Tanter» kunde få räknas som släkt, beslöts att damer, rätt och slätt, kunde få bli medlemmar. Musikforeningen hade också medlemmar i landsorten; särskilt nämns städerna Helsingör och Randers.

De mest spelade kompositörerna var Beethoven, Mendelssohn och Spohr, »den konstneriske Treenighed for hvis Kultur Musikforeningen var den begejstrede offerprest», för att tala med Hammerich. Vad Amalia berättar om programmen stämmer ganska bra med detta. Naturligtvis förekommer det också kompositörer utanför »Treenigheden» som Mozart, Händel. Gade lär särskilt ha älskat Gluck. Danska verk, bl. a. Gades egna kompositioner, förekommer givetvis också på programmen.

Detta är alltså bakgrunden till den svenska sångerskans engagemang. Det kom att innebära både framgång och besvikelser för henne, otvivelaktigt också intressanta personliga upplevelser av den danska huvudstadens musikaliska och sällskapliga liv. Här låter vi breven ta vid.

Den 27 nov. 1855 skriver Amalia det första brevet från Köpenhamn till sin bror. Hon hade blivit vänligt mottagen av Gade som skaffat henne inackordering hos två fröknar Fugl, musikaliska och bildade damer, som hon kom att tycka

¹⁴ Angul Hammerich, Musikforeningens historie 1836–86. Khvn 1886.

Amalia Walin
Foto från Köpenhamnstiden
1855–56.

mycket om. Överhuvudtaget var mottagandet vänligt och öppenhjärtigt, och hon uppskattade och trivdes med den danska oceremoniella gästfriheten. Mest kom hon ju att umgås med musikmänniskor eller människor som uppriktigt älskade och förstod musik. Det var särskilt en familj Schoustrup,¹⁵ som Rudolf Walin kände och som kom att bli Amalias verkliga vänner och rådgivare i många situationer där hon inte skulle ha haft så lätt att klara sig. Det gäller inte minst förhållandet till Gade, som trots sin vänlighet visade sig vara mindre pålitlig, när det gällde hennes ställning i förhållande till Musikforeningen.

En sak som hon hade svårt att förlika sig med var det danska vinterklimatet och inte minst de oeldade sovrummen. Så här skriver hon: »Jag ligger klädd i 2 underkjolar och min tjocka ullshawl om nätterna, och det är hemskt att stiga upp om morgonen, andedräkten röker ur mun som om man vore den kallaste vinterdag i kyrkan.» Leksands kyrka på 1850-talet! Hon fick sedan ett rum där hon själv kunde elda. Men hennes röst led av det fuktiga klimatet. Den 29 november skriver hon:

¹⁵ Dansk biografisk lexikon nämner Grosserer Jacob Schoustrup och en son till honom som blev en ansedd sjöofficer.

Här har gifvits en concert, och om torsdag åtta dagar blir den andra och då skall jag sjunga — en Romance och duetter med Ferslev¹⁶ ur Spohrs Faust. Samma duetter som du och jag sjungit, samt någon aria af Mozart. Men de har bedt mig att inte sjunga ur någon opera, jag får väl ta en af dem som jag sjungit i Stockholm, nemligen en concertaria, ty det skall vara så helgjutet.

Hon sjöng en aria ur Mozarts Titus och dessutom en stämman i en kvartett ur Idomeneo. Därutöver exekverades en violinkonsert av Viotti och en symfoni av Gade. I ett följande brev skriver hon: »Alla säga att det gick braf, och det var en lycka, ty endast några dar förut var jag alldeles hes. Jag laxerade samt drack hafresoppa hela dagen och blef braf. Gade var belåten.» Gade bad henne dessutom medverka vid en Spohrkonsert som han arrangerade. Hon lovade sjunga en romans och en folkvisa.

Han är mycket rolig, en gång tackade han mig därför att jag kunde »bli vred», ty sade han det är endast det jag önskar i er sång. Jag hade nemligen varit på en repetition hos honom och blef ond på mig sjelf emedan jag sjöng miste.

Hon får allt fler bekanta. Gade själv bjuder henne hem till sig, och hon får råka hans släktingar. En familj Henriques¹⁷ omnämner hon ofta; hon besöker dem både i vardagslag och på bjudningar, då de hos sig samlar musiker och musikälskare: operasångaren Ferslev, cellisten Kellermann, sångerskan Madame Nissen-Saloman med sin make,¹⁸ samt bröderna Schoustrup.

Den 10 december 1855 skriver Amalia: »Professor Marstrand hade i går sökt mig, men då var jag gången till Henriques.» Wilhelm Nicolaj Marstrand hade på 50-talet besökt Leksand, där han målat den stora tavlan med kyrkbåtarnas ankomst till Barkdal. Det dröjde innan Amalia blev hembjuden till familjen; en liten son låg svårt sjuk.

Julen gruvade hon sig för; hon längtade hem. Men det gick bättre än hon vågat tro. Julaftonen tillbragte hon med vännerna Jacob Schoustrups hos dennes bror. Där var »juletræd» och barnagladje. Den följande söndagen var det bjudning hos Jacob Schoustrups — hos dem skulle spelas »en liden comedi»:

I går var jag der hela dagen, på f. m. stog jag och strök med Wincentine (neml. fru Sch.) hon har varit så snäll och erbjudit mig att lemna dit alla mina fina saker — kragar och ärmar — till tvätt, och jag får gå dit och stryka. Jag blir alt mer fästad vid dessa goda människor. Hon är så söt och älsklig i sitt hus. I går skänkte hon mig en utmärkt vacker hårklädsel, som bestod af svarta sammetsband och en mörkröd camelia med knoppar och blad.

Till denna soupé hade Amalia också köpt sig en mantilj av taft och tyll. — »Hos Henriques var jag nyårsafton och der var mycket muntert och lustigt i synnerhet vid 12 slaget.» Amalia är överhuvudtaget mycket bortbjuden denna tid ef-

ter jul och nyår. Hon nämner ett par av de familjer som visat henne vänlighet. Där är professor Hartmann, Gades svärfar,¹⁹ statsrådet Forchhammer,²⁰ en agent Kirketorp, »båda husen mycket musikaliska och älskliga människor». I ett brev klagar hon nästan över att det blir för mycket av det goda och längtar att få vara hemma en afton.

I början av följande år, 1856, planeras en del konserter; en i Musikforeningen vid vilken Amalia skulle sjunga två arior ur Glucks Alceste. Hon tycker det är bra långt emellan dessa konserter. Hon omtalar också ett par vad hon tycker vara egenheter vid Musikforeningens konserter: det applåderas inte, »men man hör ibland några bravorop, då det faller publiken i smaken». Recensioner förekommer inte heller, vilket Amalia tycker är orätt.

Om sina egna planer skriver hon:

Gade har talat med mig om min concert men jag fruktar att det dröjer länge innan den eger rum. ... Fröken Minna Fugl har i dessa dagar frågat mig om jag skulle vilja slå mig tillsammans med henne och gifva en concert i Helsingör ... och jag har svårt att neka henne det. Jag har fått många uppmaningar från Randers att komma dit och gifva concert och Sch. har till hälften lofvat att följa mig dit.

En italiensk sångare vid namn Toroni hade hört sig för om hon ville medverka vid hans konsert, men hon tvivlar på att Gade vill ge sitt samtycke till det.

Man förstår av breven till brodern att det rent ekonomiskt var ett riskabelt företag att ge konsert i Köpenhamn och hon nämner åtskilliga artister som haft dåligt besökta konserter. Inte ens den berömda Madame Nissen utgjorde något undantag: hon beklagar sig över Köpenhamnspublikens kallsinnighet. En av orsakerna torde ha varit en uppsjö på konserter i början av 1856. Men Amalias av allt att döma ganska blygsamma gage i Musikforeningen (den 11 januari hade hon inte uppburit mer än 300 kr) måste ju också ha gjort henne betänksam. Möjligen betalades inte solister så högt för sin medverkan. I Musikforeningens historie (s. 66) konstaterar Hammerich att Clara Schumann var den första solist vid sällskapets konserter, som fick något arvode. Dessförinnan hade alla solister lämnat sin medverkan gratis. Det är på tal om hennes honorar i Musikforeningen som Amalia vidrör ett ämne som hela tiden låg henne så varmt om hjärtat. Hon hade hoppats att hon tack vare sitt engagemang som solist i Musikforeningen skulle ha kunnat ge ett ekonomiskt stöd åt den älskade brodern Rudolf, som fastän anställd vid Stockholmsoperan inte hade det för fett. Nu vågar hon inte skicka honom något, ty dessa 300 kr skall räcka både till hennes inackordering (64 kr i månaden) och till nödvändiga personliga utgifter. Hon vill — och bör — ju också höra musik i Köpenhamn, och hon tar några lektioner i tyska: »Jag önskar endast prononcera det riktigt i sången, och jag är för gammal och trög att lära språk.» Själv ger Amalia sänglektioner åt fru Schoustrup. Hennes mycket blygsamma tillgångar tillät henne alltså inte att höra musik så mycket hon skulle vilja och gå på teatern. Till sina bekantas konserter får hon ju fribiljetter men inte till Det kgl. Teater.

¹⁹ Johan Peter E. Hartmann, av en ursprungligen tysk musikerfamilj; framstående tonsättare, lärare vid konservatoriet, dirigent i Musikforeningen före Gade.

²⁰ Antagligen justitierådet August Fr. W. Forchhammer (1797–1870).

¹⁶ Ferslev var en av operans bästa krafter, utrustad med en bariton av stort omfång. Bland hans roller kan nämnas såväl Sarastro som Don Juan.

¹⁷ Släkten Henriques var en av Köpenhamns mest kulturintresserade, som inom sig förutom höga ämbetsmän, räknade både författare och musiker. Den Henriques Amalia syftar på bör ha varit justitierådet Wilhelm Henriques (1828–89).

¹⁸ Henriette Nissen var svenska, fick sin utbildning hos Garcia och blev en uppburen sångerska både i hemlandet och på kontinenten. Hon gifte sig med den danske tonsättaren Sigfrid Saloman. Se i övrigt Nordisk familjebok (ed. 1876), Sohlmans musiklexikon m. fl.

»Sällan, ja mycket sällan går jag på spektakel, ännu har jag inte sett Figaros bröllop.» Hon hade dock tidigare varit på ett »lyriskt spektakel», Barberaren i Sevilla. Den föreställningen, skriver hon, var inte mycket att stå efter: »Figaro, en obetydlig röst, men mycken färdighet, tenoren miserabel och hans rörelser på scen som om han vore ett utklädt fruntimmer, madame Fossum²¹ och en Bassångare voro braf. Kapellet var godt om i mitt tycke sömnigt om man jemför det med vårt kapell.»

En stor misräkning berättar hon om i ett brev av 5 februari 1856:

Jag har varit ledsen och nedstämd öfver min hals som varit så skral att jag måste gå miste om att sjunga Alcestes herrliga parti. I går gafs concerten, och Fröken Lund²² sjöng i mitt ställe, den kunde inte uppskjutas tills jag blef braf igen, just derföre att det passade mig så väl, kostade det så mycket mera på mig att inte kunna sjunga det. Jag tillskrifver [min heshet] den tjocka luften, och har jag nu föresatt mig att alltid binda en schalet för mun då jag går ut.

Gade var mycket deltagande och erbjöd henne, att om hon blev frisk i stället sjunga en Händelaria som orkestern kunde repetera med henne dagen före konserten. Men det ville hon med all rätt inte. I samma brev heter det: »Få se om jag får engagement för 3 eller 4 månader, jag borde verkligen ha bedt om en skriftlig förbindelse, ty man kan inte alltid lita på människors godhet.»

Ett brev i början av mars har gladare tonfall:

Jag är braf i min hals och sjöng på sista quartett concerten 2ne duetter ur Spohr (deruti jag sjöng första stämman) samt tvenne schottska Lieder af Beethoven, som gorde [sic] mycken lycka. Om thisdag åtta dagar till blir en stor concert uti Casinos stora sal, då Comala²³ skall gå — der skall jag sjunga Dersayrenas parti — der förekommer en ballad som är mycket omtyckt. Jungfru Lund skall sjunga Comala.

Om denna Gade-konsert skriver Amalia: »Sista concerten gick ypperligt, jag har från alla håll emottagit beröm för mitt utförande af Dersayrenas parti i Comala.»

Jämsides med denna något magra konsertverksamhet berättar breven om en annan form av musikliv i Köpenhamn som tycks ha varit mycket blomstrande. Den försiggick inom stadens förnäma högborgerliga sällskapsliv, där musikintresset tycks ha varit livligt. Kanske hörde det också till god ton att anlita artister vid stora tillställningar för att bereda deltagarna en angenäm underhållning. Amalia berättar först om »en stor soupée» hos Musikforeningens allt i allo, den intresserade och duglige musikhandlaren m. m. Emil Erslev, som skötte föreningens ekonomi, länge utan någon som helst ersättning och av purt intresse. Han hade varit en av stiftarna av »Studentersangforeningen» och deltog på ett eller annat sätt i nästan allt som försiggick inom Köpenhamns musikliv. Han var befryndad med Gade

²¹ Madame (de gifta sångerskorna kallades så, de ogifta omväxlande Jomfru och Fröken) Fossum, även hon svenskfödd, Berghner, var en av operans bästa krafter.

²² Josephine Amalie Lund, sedermera gift med operasångaren August Zinck, var en framstående sångerska, mezzosopran, både på konserter och vid Operan, dit hon snart knöts.

²³ Comala var en dramatisk tondikt som anslöt sig till en motivkrets som Gade tidigare utnyttjat. Det var med en konsertuvertyr, *Nachklänge von Ossian*, prisbelönt i en av Musikforeningen anordnad tävlan 1841, som Gade först gjorde sig känd både i Danmark och utomlands, särskilt Tyskland. På Ossianuvertyren följde *I Højlandene* (1844) och sist (1846) *Comala*.

och hade stort inflytande över honom. Vid supén musicerades hela kvällen: en trio av Gade, en kvartett av Schubert, oktett av Mendelssohn, sång av Amalia: Beethovenlieder; hon sjöng också en duett av Spohr tillsammans med fröken Lund. Amalia tyckte det blev för mycket av det goda.

I dag åtta dagar sen [fortsätter hon] var jag inviterad till en Grosserer Owen,²⁴ der jag sjöng några romanser, Sång på vattnet af Schubert, Vieni amore af Donizetti, Balladen av Pacius och en Folkvisa, men der var en värme och trängsel som var i högsta grad plågsam. Dagen därpå blef mig tillsändt ett honorarium af 50 Rigs.

Efter den ovannämnda soupéen kom »en invitation igenom en musikalisk person — heter Siboni²⁵ — ifrån amiralskan Zahrtman²⁶ om jag ville sjunga hos henne några romancer helst Schottische Liederna af Beethoven i morgon, och derför har jag hopp att emottaga 100 Rigs.» Det förnämsta av Amalias privatframträdanden var hos kammarherre Scavenius.²⁷ »Alla prinsessorna och prinsarna voro der.» Den uppburne cellisten Kellermann²⁸ medverkade också. Honoraret blev också här 100 Rigs. Hon sjöng Dersayrenas aria samt »Gräl och allt väl» av Geijer. — Dessa engagemang inom den högre societeten vittnar oförtydligt om att Amalia Walins sångkonst slog an och uppriktigt värderades. Hon skriver själv i ett brev: »I sällskaper sjunger jag ofta romancer och folkvisor och erhåller derför mycket beröm.»

Den 20 mars reste Amalia till Randers. Där om skriver hon:

På Randersresan hade jag 100 Rigs i behåll, det var ju inte mycket men dock bättre än intet. En högst angenäm sejour (hela 14 dagar) tillbringade jag der hos Grosserer Westermans (släktingar till Schoustrups) som voro mycket förekommande och hjärtliga. Till Århus²⁹ kunde jag inte resa, ty der hade nyss gifvits en concert för ett välgörande ändamål, och Madame Nissen väntades dit.

Vid återkomsten får hon äntligen ordnat med sin egen konsert, som hela tiden varit ett sådant bekymmer för henne. Hon skriver till Rudolf: »Jag skall afskrifva programmet och sända dig.» Men det brevet fattas i samlingen, så vad Amalia Walin sjöng på sin egen konsert har varit omöjligt att få reda på. Så mycket kan man utläsa ur det brev (12 april) vari hon omtalar datum för konserten, att hon skulle »assisteras» av en skådespelare vid namn Høldt, som skulle deklamera något. Detta förefaller nu egendomligt men tycks ha varit rätt vanligt på den tiden. I det sista brevet före hemresan skriver Amalia:

²⁴ Grosserer Owen, i Biografisk lexikon omnämnd som en av ledarna i det industriella återuppbyggandet efter Statsbankrutten (år 1813).

²⁵ Giuseppe Siboni, operasångare, sedermera ansedd musiklärare. Det fanns också en Erik Siboni, som var kompositör.

²⁶ Familjen Zahrtmann hade tidiga och många anknytningar till Musikforeningen. En stud. jur. Z. står upptagen som medlem av Musikforeningens första representantskap (1836). Han blev sedermera Geheimelegationsråd och står som »Formand» i representantskapet 1838–71. Den omtalade amiralskans (f. Elisabet Donner) make var en framstående sjöofficer och en »betydande personlighet».

²⁷ Peder Brønnum Scavenius (1795–1868), godsägare, politiker, adlad 1843, kammarherre 1840.

²⁸ Kellerman står i Biogr. lex. omnämnd som en mycket framstående cellist.

²⁹ Hon hade enligt samma brev planerat att ge en konsert även i denna stad.

Min concert här lyckades efter allmänna omdömet godt, behållningen blev 300 Rigs och hvad tycks att omkostnaderna gick några riksdaler öfver inkomsten. Åh, det är rysliga omkostnader. Ja, om jag hade fått den tidigare, tror jag nog att behållningen hade blifvit mera — emellertid tycker alla att jag gjort en god concert i denna svåra tid.

Det ligger en viss bitterhet i detta »om jag hade fått den tidigare». Amalia hade mer och mer fått den känslan att Gade intresserade sig mycket litet för henne, att han rent ut sagt inte hållit den överenskommelse han träffat med henne och hennes bror, nämligen att hon skulle få ett engagemang vid Musikforeningen på 4 månader; endast på det villkoret ville hon göra den långa resan. Det blev inte mer än 3 månader och gaget för dessa hade hon ganska svårt att få ut. Hon söker efter en förklaring till Gades uppförande. »Det kan hända han har tyckt att min röst inte varit tillräckligt omfångsrik för hvilket parti som helst, men största orsaken måste vara att musikforeningen inte har råd att betala mera.» Att ekonomin verkligen var dålig framgår av de danska vännernas förklaringar. Allt nog, dessa 5 månader i Köpenhamn var, ekonomiskt och musikaliskt, en besvikelse för den svenska sångerskan. De många goda vänner hon fick och de intressanta bekant-skaper hon gjorde särskilt i artistvärlden var ju en kompensation.

Under hela den sista månaden i Köpenhamn, mitt under bekymren för konserten och besvikelsen över det korta engagemanget måste Amalia planera för kommande konserter i Sverige. Avresan måste bestämmas för att passa ihop med dem. Två konserter i Linköping hade hon redan bestämda, en i Norrköping gick hon miste om. Men hon funderar också på Karlskrona, och skriver både till Rudolf och till en major Byström därstädes³⁰ för att höra om det lönar sig att planera en konsert mellan två ångbåtslägenheter, ty som hon kommit ville hon återvända, nämligen sjövägen. Hon skulle få veta vid båtens ankomst till Karlskrona om hennes plan kunde realiseras. Hur det blev därmed, finns ingen upplysning om. I Uppsala väntar henne emellertid en eller två konserter under pingsthelgen. Director musices Josephson hade i god tid försäkrat sig om hennes medverkan. Och så reste hon då den 24 april 1856. Hennes sista upplevelse i Danmark var att professor Marstrand tog henne med till Christiansborg för att hon skulle få se »den omtalta taflan af Siljan och båtarna».

År 1857 dog Amalias far, den gamle klockaren Magnus Daniel Walin, och hon blev de närmaste åren ännu mer bunden till hemmet. I många brev talar hon om hur svårt hon tycker det är att lämna hemmet och modern. Men breven till Rudolf och affischerna vittnar om konsertresor även under åren 1856–59. Så t.ex. gav hon en konsert i Falun, om vilken hon skriver i ett brev av den 11 oktober 1857:

Alfred hade så mycket att bestyra för konserten så att han har sprungit otroligt — ibland annat har han begärt tillstånd hos Landshöfdingen emedan det påstods vara nödvändigt såsom varande böndag. Fågelleken³¹ skall jag taga med mig till Stockholm, jag tänker sjunga den i dag. Det sägs att Stenhammar,³² som för närvarande vistas på Larsbo bruk i dag kommer på konserten och då kanske han sjunger ett nummer som säkert skulle vara välkommet.

³⁰ Johan Thomas Byström, departementschef i Karlskrona; jfr bl. a. Höijer, Musiklexikon (1864).

³¹ Fågelleken av Crusell, ord av Tegnér.

³² Oscar Fredrik Stenhammar, operasångare 1862–65. Hans maka Fredrika Stenhammar var en av Stockholmsoperans bästa krafter.

Därom säger de följande breven ingenting. Men Alfred Walin berättar i ett tillägg till systemens brev: »Conserten är överstökad här i Falun och Amalia har en rätt god behållning.» Under en längre konsertresa i november (1857?) som hon företog under medverkan av kapellmästaren vid Dramatiska teatern Herman Berens till Köping, Nora, Arboga, Eskilstuna, skriver hon från Örebro:

Soiréen i Köping lyckades rätt braf, jag hade 130 personer. Men omkostnaderna gick till mycket med mamsell Malmströms biträde och resa, hon fick 30 riksdaler ett för allt och det öfriga gick till 27 riksdaler. Således kan du se hur stor behållningen blef.³³ Moster och morbror hafva varit alltför goda att arrangera det så braf som möjligt. Ifrån Köping telegraferade jag till Nora till Öfversmidesmästaren Ludvig Rinman, en gammal bekant från Falutiden, men hans ombud svarade att han var i Småland. Härifrån telegraferade Berens, men har inte fått svar. Om Thorsdag skulle jag gifva Consert derstädes, biträdd af Berens, jag har annonserat i Arboga till söndagen. Och Berens har sjelf erbjudit sig att biträda mig äfven der, om jag ville bekosta resan fram och åter, som är mycket billig nu. Malmström kunde icke dröja tills jag kom tillbaka och jag har inte lust att kosta på henne resan.

Pingsten 1858 medverkar Amalia som solist i Haydns Skapelsen, som under ledning av director musices Josephson gavs i Uppsala. Den 3 augusti 1859 anträder hon tillsammans med organisten i Jacobs kyrka Gustaf Mankell, operasångaren Fritz Arlberg och operasångaren Dahlgren en konsertresa till Värmland, en resa som planerades att eventuellt utsträckas till Göteborg. Detta har jag dock icke kunnat verifiera. Som så ofta på den här tiden var en konsert i en landsortsstad signalen till mycken gästfrihet och livligt sällskapsliv. Det var inte sällsynt att någon särskilt musikälskande herrgårdsfamilj inbjöd konsertgivarerna till en eller flera dagars vistelse i sitt hem; så ock med denna artistkvartett:

Den 7 anlände båten till Christinehamn och ett Equipage från Gustafsvik var oss till mötes. [Här] lefva vi ett något angenämt lif. Värdfolket [Adlersparre, greve Gustaf A., son till Georg Adlersparre] äro obeskrifligt älskvärda. I morgon skola vi resa in till staden och repetera till den första conserten, som är annonserad till onsdagen, den andra blir dagen derpå, likaledes i kyrkan, men ett mera verdsligt program. Alla här äro mycket förtjusta i musik, så vi göra dem mycket nöje när vi musicera och derpå är ingen brist.

Från en annan konsertresa i januari 1860 till Göteborg i sällskap med brodern Alfred berättar hon också hur de vistades hos en Göteborgsfamilj, Abrahamssons, från morgon till kväll.

Vi komma ej härifrån förrän om fredag, ty Abrahamssons ämna se några vänner hos sig på Thorsdagsafton efter conserten, som de önska vi skola vara med, och samma dag vi kommo hade de äfven några hos sig. Deribland första Tenorsångaren vid tyska operasällskapet, Fischer-Richter, som hade en vacker röst och sjöng braf men han är så rysligt liten. Nyårsdagen voro vi och sågo Regementets dotter med en mamsell Halland som Marie och hon var rätt snäll, hade en ganska bra coloratur, men dessa båda lärar också vara de enda fram-

³³ Inga biljettpreiser finns angivna på affischerna. Biljetter kunde i landsorten i allmänhet köpas i bokhandeln eller på något av stadens konditorier (Grischotti i Gävle, herr Conditor Lagerstedt i Falun). I Västerås (1867) annonseras på programmen: »Säljas å stadens båda apotek samt vid ingången.» Det senare gäller alla dessa konserter i landsorten, men inte för konserterna i Stockholm. I landsorten varierade biljettpreiserna mellan 1 R:dr Bko (en riksdaler banko) och 32 sk. bko. Efter 1855, då räkningen i riksdaler = 100 öre riksmünt infördes, togs i Uppsala 1859 1 Rdr 25 öre Rmt, i Västerås 1867 1 rdr rmt, »hälften för barn och tjenstefolk». Samma generositet visades vid andra kyrkokonserter.

stående, för öfrigt lär det vara skralt. Don Juan har gifvits men den som spelte den rolen har varit under all kritik. Figaros bröllop lär ej hafva gifvits. Orchestern spelar rätt braf.

Ett rätt intressant vittnesbörd om musiklivet i Göteborg av en kompetent bedömare. Bland andra musikvänner, som just vid detta tillfälle befann sig i Göteborg, nämner Amalia kompositören Ivar Hallström och operasångaren Julius Günther. Brevet avslutas med uppgifter om hummer och det pris denna läckerhet betingade.

Detta brev från Göteborg nyåret 1860 är det sista skrivet från en konsertresa. Det finns ännu några brev från 60-talet. I ett par av dem resonerar hon med Rudolf om konserter hon funderar på att ge, men som tydligen inte blev av. Ett brev skrivet i juli 1862 är intressant, därför att det ger upplysning om att Rudolf, säkerligen med en grupp artister från Stockholmsoperan, gav representationer i Helsingfors, som hade blivit mycket uppskattade. Rudolf Walin själv bodde som en kär gäst hos tonsättaren Pacius, »vänligt och hjertligt ommånad av fru Pacius». De återstående breven behandlar endast händelser inom familjen och släkten, särskilt de mycket senare från 80- och 90-talen.

Men där breven fattas, finns i stället programbladen och affischerna, som vittnar om att de båda syskonen var livligt verksamma, i all synnerhet inom Stockholms musikliv. Endast tre konserter faller utom den ramen, en kyrkokonsert (10 augusti 1867) i Västerås domkyrka och två konserter i Uppsala, den ena av dem ett uppförande av Skapelsen (1858). I allmänhet är det under denna tid Rudolf Walin som står som konsertgivare, men i dem alla medverkar systemen med några nummer, dels soli och dels i ensembler med andra medverkande artister, Walins kamrater vid Operan och ofta biträdda även av en instrumentalensemble ur Hovkapellet eller av musikalskare. Vid två soaréer i de la Croix' salong (1859 och 1868), jämte en konsert på Kungl. Teatern står dock Amalia som konsertgivare.

Det kan inte anses höra till mitt ämne att mer ingående behandla programmen vid de konserter de båda syskonen gav. Säkerligen representerar de bevarade programmen inte hela den konsertverksamhet, som Amalia Walin deltog i tillsammans med sin bror eller ensam. Det väsentliga i detta sammanhang är att de lämnar upplysningar om *vad* hon sjöng.

Det är för det första arior ur dåtidens mest älskade operamusik; programmen nämner oftast Mozart: arior ur Figaros bröllop och Trollflöjten; själv talar hon i ett av sina Köpenhamnsbrev om »en av de consertarior av Mozart jag sjungit i Stockholm».⁸⁴ Ett program från Kungl. teatern berättar att hon sjungit en aria ur Fidelio; Beethovens Schottische Lieder sjöng hon ofta, de tycks ha varit älskade både av henne själv och hennes publik. Verk av Gluck stod också på hennes repertoar. Hon talar i ett Köpenhamnsbrev om arior ur Alceste, »som låg så väl till» för henne. Programmen nämner också arior ur Orfeus men ej vilka. Det kan inte gärna ha rört sig om någon sopranaria ur den operan. Att hon tillsammans med den unga sopranen Signe Hebbe sjöng en duett ur Pergolesis Stabat mater (mars 1865) vittnar ju om att det var mezzo- (eller alt-) partierna som låg bäst för hennes röst. Den andliga musiken är rikt representerad med arior av Händel (Messias,

Jephtha; dessutom nämns operan Rinaldo) och Haydn (Skapelsen), Rossinis Stabat mater samt Mendelssohn (Elias) och även G. Wennerberg (Jesu födelse). Men också profana verk såsom arior av Bellini (Puritanerna), Rossini (Wilhelm Tell) och Meyerbeer (Profeten) hörde till hennes repertoar. Numera glömda operor är de av Halévy, Spohr, Méhul. Därtill kommer det stora antal solokvartetter, -kvintetter och -sextetter ur den wienklassiska operarepertoaren, som Amalia medverkade i.

Solosången kom väl så småningom att anses som det område där hennes musikaliska begåvning och hennes personlighet bäst kom till sin rätt. På programmen står ofta som avslutningsnummer »Romanser» eller »Romanser och Folkvisor». De svenska sångkompositörerna Geijer, Lindblad och Josephson återfinns ofta på programmen. Endast en gång nämns Schubert. Det är då hon på en soaré inom den Köpenhamnska societeten sjunger Sång på vattnet (Auf dem Wasser zu singen). Denna sköna lied bidrar till att ge en föreställning om mångsidigheten i hennes musikaliska kunnande och fullständiga intrycket av en stor och gedigen repertoar.

Till sist vill jag låta ett par röster ur det förgångna, Amalias samtida, avge sina vittnesbörd. Där är först och främst hennes brorsdotter, min mor Elisabet Ringenson, född Walin, som mycket väl mindes henne och hennes sång. »Hon hade», sade min mor, »en stor vacker mezzosopran med en säreget vacker timbre. Hon var det inte annars, men hon blev vacker när hon sjöng, huvudets hållning och munns linjer blev vackra. Hon sjöng våra svenska folkvisor på ett oförliknligt sätt.» Hon ansågs ju också av sin samtid som Sveriges främsta folkvisesångerska. På hennes program nämns aldrig någon särskild visa, men min mor hade ett oförglömligt minne av visan »Allt under himmelens fäste, där sitta stjärnor små». Dess oändliga vemod lyfte hon fram till upphöjd skönhet. Detta är det mest personliga jag vet om Amalia Walin.

Ett skriftligt vittnesbörd, rätt torrt men på sitt sätt upplysande, om en konsert av henne i Stockholm under 1862 är hämtat ur ett brev från min mormormor, majorskan Silfversvan, till hennes dotter Sophie, gift med Alfred Walin. Den 24 november skriver hon: »Just nu var Amalia här och hälsade eder så mycket. I dag åtta dagar till gifver hon concert, då Ole Bull efven spelar.» Detta namn säger ju en hel del om Amalias position i Stockholms konsertliv.⁸⁵ En gammal släkting till mig berättade också att Amalia brukade biträda Louise Michaëli vid hennes konserter och att denna återgäldade genom att medverka i Amalias.⁸⁶ Om Louise Michaëli skriver Amalia 1861: »Och Michal [hennes flicknamn] som är gift med sin cousin, jag kommer ihåg att jag sett honom en gång. Det var roligt och väl att hon fick en manlig beskyddare, det behövde hon, och att hon stadnar i utlandet, och derigenom befrias från dem som störa hennes lung [sic] — men tomt blir det efter henne.»

Vänskapen med Louise Michaëli, vår största sångerska vid denna tid, och med de många artister som nämns i hennes brev som goda vänner och bekanta, vittnar

⁸⁴ Som ytterligare bevis på detta kan nämnas att hon på sin soaré i de la Croix' salong 1868 kunde förvärva den framstående, högt skattade skådespelaren Knut Almlöf som medverkande. »Ett sololustspel i tre akter af Saphir framsäges af herr Knut Almlöf», står det i programmet.

⁸⁵ Detta framgår av program från 1856, 1865 och 1868.

⁸⁶ Se s. 56.

ju om att Amalia Walin en lång följd av år stod i det svenska musiklivets mitt både i Stockholm och i landsorten. Hon var sedan 1864 ledamot av Musikaliska akademien, och när akademien 1871 firade sitt 100-årsjubileum var hon en av de sångerskor som då uppträdde. Vad hon sjöng? — en folkvisa.

När hennes bana som konsertsångerska slutade, vet jag inte. Det sista av de bevarade konsertprogrammen är från 1868, då Amalia gav en soaré i de la Croix' salong. Rudolf Walin, som under så många år varit hennes rådgivare och stöd, dog den 30 november samma år. Det var nog för systemen en oersättlig förlust både för hennes musikaliska verksamhet och ännu mer rent personligt. Hennes kärlek till brodern lyser fram i alla hennes brev. — Hon blev med tiden rätt döv, vilket naturligtvis förhindrade offentliga uppträdanden. På sin ålderdom vistades hon mycket hos sin bror Alfred i Leksands klockargård, där han efterträtt sin far. Hennes sista år, sedan även brodern Alfred dött (1886), var nog ganska dystra och bekymmersamma. Hon dog 1896 och ligger begravd på Leksands kyrkogård.

Amalia Walin avait un beau mezzo expressif et bien timbré. Les œuvres de Beethoven et de Mozart lui donnèrent les grands arias qui convenaient à son tempérament et à son talent. De même la grande musique religieuse surtout de Händel, de Mendelssohn. Les airs d'opéra aimés du public de cette période lui étaient tous familiers. Les mélodies et romances des compositeurs suédois A. F. Lindblad, E. G. Geijer, J. A. Josephson étaient tous sur ses programmes. Et rarement il y manquait à la fin un groupe de chansons populaires. A tout elle donnait son âme grave et charmante, toute vouée à la grande musique. « Elle n'était pas belle, mais quand elle chantait elle devenait belle. » C'est à une de ses nièces qu'on doit ces mots.

Résumé

Amalia Walin (1825–1896) était, sinon une grande cantatrice, pourtant une artiste très appréciée dans le milieu musical suédois à Stockholm comme dans la province où elle faisait des tournées nombreuses. Elle était d'une famille très musicienne. Son père était organiste à Leksand, une paroisse de Dalécarlie loin des milieux artistiques des grandes villes Stockholm, Göteborg, etc. Lui-même excellent musicien, le père avait l'ambition de donner une éducation musicale à ses enfants. Les deux aînés, Rudolf, qui avec son beau baryton tenait les grands rôles à l'Opéra de Stockholm, et Amalia, qui était chanteuse en concerts, réalisèrent son rêve.

Amalia débuta à Falun, la ville de préfecture voisine de Leksand, dans une représentation de l'opéra *Fra Diavolo*, exécutée entièrement par des amateurs réunis dans une société musicale de cette ville. Il convient ici de rendre hommage à ces sociétés musicales de la province grâce auxquelles une activité musicale, souvent ambitieuse, faisait la partie la plus importante de la vie culturelle de ces villes d'accès difficiles pour les artistes. Il y avait toujours des enthousiastes de musique prêts à donner leur assistance d'une manière ou d'autre aux artistes qui désiraient donner des concerts. Très souvent Amalia pouvait aussi compter sur deux de ses frères, en dehors de Rudolf, pour exécuter des duets d'opéra ou d'autres œuvres appropriées, aimées du public. — Un souci constant, mais de toute autre nature, était pour un artiste en tournée de trouver des moyens de transport dans une époque où les chemins de fer ne faisaient que commencer.

Malgré son début opératique ce n'est pas à une carrière à l'opéra qu'aspira Amalia Walin. En 1856 elle fut engagée comme soliste dans une société musicale (Musikforeningen) à Copenhague. Elle resta à Copenhague 3 mois (janvier–mars) et chantait dans ces concerts comme soliste ou faisant part d'un ensemble. Son expérience de cet engagement n'était pas entièrement favorable, mais son talent fut reconnu non seulement dans les concerts de la Société musicale mais aussi dans la société très cultivée de la haute bourgeoisie copenhagoise. Là elle connut le vrai succès dans un genre où elle devait briller dans la suite: les mélodies et, surtout, les chansons populaires suédoises, qu'elle chantait sans aucun accompagnement.

A son retour en Suède elle continua sa carrière de chanteuse. Pour la plupart du temps le frère et la sœur Walin étaient en commun les organisateurs des concerts à Stockholm comme dans la province. De plus en plus leur activité se concentra à Stockholm. En 1869 Rudolf, le frère aîné, mourut. Après sa mort les concerts d'Amalia devinrent de plus en plus rares. De légers symptômes d'une surdité qui allait en s'aggravant y auront contribué. Elle mourut en 1896.